

Dr. Berki Imre

GRÓF SZÉCHENYI ÖDÖN ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Absztrakt

A szerző áttekinti gróf Széchenyi Ödön, a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség első elnökének, életrajzát, karrierjének magyarországi – a törökországi letelepedés előtti – szakaszát, választ adva arra, miért tekintünk Széchenyire a hazai tűzoltó mozgalom egyik kiemelkedő alakjaként.

Kulcsszavak: Széchenyi, tűzoltás, önkéntes tűzoltó

THE LIFE AND WORK OF COUNT ÖDÖN SZÉCHENYI

Abstract

The author reviews the biography and count of Count Ödön Széchenyi, the first president of the Hungarian National Fire Brigade Association, and his Hungarian career – which precedes the part of his life in Turkey – giving an answer as to why we consider Széchenyi to be one of the outstanding figures of the Hungarian firefighting movement.

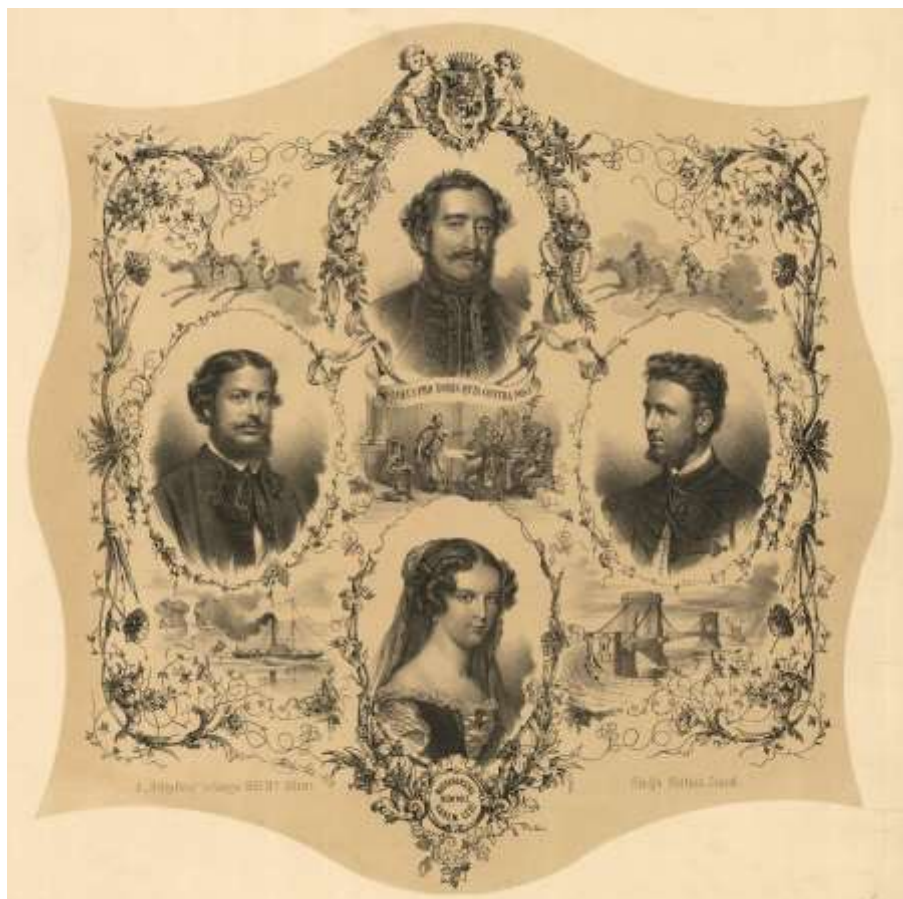
Keywords: Széchenyi, firefighting, volunteer firefighter

1. AZ ELSŐ ÉVTIZEDEK

Gróf Széchenyi Ödön „a legnagyobb magyar”, Széchenyi István és Seilern Crescence grófnő másodszülött fia 1839. december 14-én látta meg a napvilágot Pozsonyban. Nagyapja, Széchenyi Ferenc, a Nemzeti Múzeum megalapítója. Apja, Széchenyi István a XIX. század első felében megindult nemzeti liberális reformmozgalom legjelentősebb személyisége, a Magyar

Tudományos Akadémia alapítója és tagja. Kezdeményezésére épült fel a Lánchíd, indult meg Magyarországon a gőzhajózás, és az ő nevéhez fűződik – többek között – a Duna és Tisza szabályozása is. Testvére, a nála két évvel idősebb Béla, híres utazó, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja.

Nagycenken élt, neveltetése megfelelt társadalmi helyzetének. „*rakoncátlan fiú, sok baj van a neveltetésével [...] szülői viszont elkényeztetik. Különcségekre hajlik [...] nem volt, aki féken tartsa*”. Tanulmányait Sopronban és Nagycenken a szülői házban végezte. Kitűnően beszélt franciául, németül, angolul, olaszul, törökül, ismerte a latin és a görög nyelvet. Nyolcéves korától apja nem volt mellette, a szabadságharc bukásakor alig volt kilenc éves. Édesapját sokat látogatta a döblingi gyógyintézetben, aki fia figyelmét a sportokra terelte, és fenntartotta benne a sportok iránti állandó érdeklődést. Apja tanácsára sokat utazott, hogy világot lásson.

Levelében írja, hogy „Ödön tengerész kíván lenni! Én nem bánom. Mi is lehetne más? Kossuth, ha megtudja, örülni fog, hogy praktikus buzdítása: „Tengerre magyar!” - fiamon is fogott.”¹

Ifjú korától kezdve gyakran tett hosszabb-rövidebb utazásokat Európa-szerte, hogy megismerje a különböző országok anyagi és szellemi kultúráját. Korán megmutatkozott kiváló műszaki érzéke és érdeklődése az újdonságok iránt, különösen a hajózás és a gépészet érdekelte. Mindenben kiváló akart lenni, méltó a „legnagyobb magyar” fiához.² A családi háttér Széchenyi Ödön egész életének és munkásságának is irányt szabott.

2. ÚTKERESÉS. KÖZÉLETI SZEREPEVÁLLALÁSA, HAZAFIAS VÁLLALKOZÁSOK

Széchenyi Ödön, követve felmenői példáját, vagyonát és tehetségét igyekezett hazája szolgálatába állítani. 1871 és 1872 között országgyűlési képviselőséget vállalt, a nemzet gazdasági felemelésére és vagyonának pótlására pedig haladó szellemű vállalkozásokat indított.

1861-ben, apja halála (1860. április 8.) után Pestre költözött. A kalandokat kereső, nyughatatlan fiatalember édesapja munkáját folytatva lépett a közélet színterére. A kor azonban nem kedvezett a „legnagyobb magyar” fiának, mivel rebellisként tartották számon, minden megmozdulását, utazását titkosrendőrök figyelték, s igyekeztek személyét befeketíteni. Kortársai közül sokan nem értették meg, nem méltányolták törekvését³, így különböző társulatokban és egyesületekben vállalt aktív szerepet.

Részt vett többek között a külföldi utazások megkönnyítését, szélesebb körű elterjedését elősegítő Első Magyar Utazási Társaság, valamint az evezőssport

¹ Széchenyi István 1858. október 25-én Döblingből, Tasner Antalhoz írt leveléből.

² Kocsis Piroska: Gróf Széchenyi Ödön, a magyar mágnás és a török főúr Archívnet 14. évfolyam (2014) 6. szám

³ Kocsis Piroska: Széchenyi Ödön, a „tűzpassa” Magyar Nemzeti Levéltár <http://mnl.gov.hu/print/8282>

népszerűsítését célzó Buda-Pesti Hajós Egylet létrehozásában. 1862-ben Sympathy nevű csónakjával a bajorországi Vilshofentől Pestig evezett, az első szakaszon egyedül, Linztől Keve Józseffel.

Atyjától örökölte a sportok iránti érdeklődését. A „Csónakdá”-ból kinőtt Nemzeti Hajóegylet egyik vezéralakja volt, s eleinte maga is evezősként versenyzett. Később a versenyek és bálók főrendezőjeként jeleskedett, sőt még tánczenét is szerzett a sport propagálására. Rózsavölgyi és társa kiadásában jelentek meg a Hableány polka, Hajóegyleti polka, a Regatta négyes, a Katinka keringő stb. zeneművei.

1861 és 1863 között öt egyesület, egylet és társulat vezetésében vállalt szerepet. Buda-Pesti Hajós Egylet, a Kereskedelmi és Iparegylet, a Budai Népszínház és még számos gazdasági és kulturális intézmény alapítója, részvényese vagy adományozója.

Nem hagyta nyugodni a gondolat, hogyan köthetné össze vízi úton Európát az Atlanti-óceánnal és a Fekete-, illetve a Földközi-tengerrel. Kísérlete sikerrel járt, és 1867 tavaszán a Duna, Majna, Rajna, Marne és Szajna folyókon keresztül érkezett meg Párizsba saját tervezésű gőzösén. Vállalkozásáért III. Napóleon császár becsületrenddel tüntette ki, a Hableány nevű hajója pedig a párizsi világkiállításon aranyérmét szerzett.

A világkiállításról hazajöve még abban az évben kérvényezte, hogy a Párizsban látott emelőgép mintájára a Várhegyen építhessenek hasonló szerkezetet. A Budai Hegypálya Társulat 1870. március 2-án nyitotta meg a gőzüzemű budavári siklót. A Wohllart Henrik tervei alapján épített 100 méter hosszú kétvágányú pálya magasságkülönbsége 48 méter volt és 30 fokos szögben emelkedett. Meghajtását 35 lóerős gőzgép végezte.

Részt vett 1867-ben a későbbi MÁVAG gyár alapjául szolgáló Magyar Svájci Gépgyár Rt., 1868-ban az Újpesti Hajógyár alapításában.

Az Első Magyar Szálloda Rt-t is 1868-ban hozta létre, és három év múlva már készen állt a Duna-parton a Grand Hotel Hungária, ami akkor Európa legjobban berendezett luxus szállodája volt. (Később, megromlott anyagi helyzete miatt, eladta részvényeit.) Felesége, Almay Irma tulajdonát képező Fő utca 72-73. szám alatti telken háromemeletes szállodát és kávéházat épített. A Széchenyi Szálló 1870-ben nyílt meg (később ez lett a Lánchíd u. 12. szám alatti Fiume Szálló).

Az ötlete nyomán valósult meg a budapesti fogaskerekű vasút 1873-ban.

Meg nem valósult tervei – lóvasút helyett gőzüzemű városi vasút kialakítása, gőzkomp felállítása Téténynél és Óbuda–Újpest között, az utcai hirdetési táblák elterjesztése, éjjeli menedékhely, népszálló építése, magán távírda létrehozása – is számos előremutató intézmény meghonosítását célozták.

3. A TŰZKERESZTSÉGTŐL A SZAKKÉPESÍTÉSIG

Széchenyi Ödön és a tűzoltás kapcsolata az 1860-as évek elejére nyúlik vissza: 1860. szeptember 2-án előbb saját falujában, Nagycenken, majd Fertőszentmiklóson vett részt a lángok megfékezésében és esett át a tűzkeresztségen, közvetlen környezetében tapasztalva meg a hivatásos tűzoltóság hiányosságait, valamint annak bosszantó és sok esetben tragikus következményeit.⁴

„Nagy-Czenken f. hó 2-án tűz ütött ki, mely csakhamar 8 házat s gazdasági épületet hamvasztott el. A nagy Széchenyi Istvánnak egyik fia Ödön (Béla nem levén honn) Zichy Géza gróffal legott a szerencsétlenség helyére sietett, s a nemes szívű grófok első voltak az oltók közt, magukat veszélynek téve ki, úgy hogy Széchenyi Ödön gróf ruhája testén égni kezdett, ők azonnal intézkedtek, hogy némileg enyhítsék a szerencsétlen károsultak nyomorát. — Ugyanaz nap Fertő-Szent-Miklóson is tűz ütött ki, melynek 98 ház lett martaléka. A derék Ödön gróf itt is azonnal megjelent, másnap pedig kenyérral láttatta el a számos éhezőket!”⁵

1862-ben a magyar udvari kancellária Waldstein János gróf⁶ visszalépése után a Londonban megrendezett harmadik nemzetközi világkiállítás kormánybiztosának nevezte ki. Kormánybiztosként mindent elkövetett, hogy a magyar kiállítási tárgyak „a nemzet méltóságának megfelelő jó helyre jussanak”. Elérte, hogy a kiállított tárgyakat „szembetűnő

⁴ Lindner Gyula: Széchenyi Ödön, a magyar és a török tűzoltóság megszervezője Belügyi Szemle 2020. sajtó alatt

⁵ Pesti Hírnök, 1860. szeptember 11.

⁶ Dr. gróf Waldstein-Wartenberg János Nepomuk (Nagymegyer, 1809. augusztus 21. – Bécs, 1876. június 3.) bölcséleti és jogi doktor, műgyűjtő, császári és királyi kamarás és valóságos belső titkos tanácsos, a Magyar Tudományos Akadémia igazgató-tagja.

helyen", két nagyobb udvarban helyezték el, s e két kiállítási udvart magyar nemzeti színű zászlókkal díszítve „Hungary” felirattal látták el, ezzel is hirdetve „nemzeti önállóságunkat”. Öthetes londoni tartózkodását felhasználva megismerkedett a világhírű helyi tűzoltó gárdával, a „Fire Brigade”-dal,⁷ és a legjobb ajánlólevelekkel szolgálatra jelentkezett, hogy gyakorlati tűzoltói ismereteket szerezzen.⁸

Az angol tűzoltókapitányt meglepte a fiatal, gazdag magyar mágnes vállalkozása, s engedélyezte belépését a tűzoltóságba. Shaw Eyre Massey, a nagy tudással és szakértelemmel rendelkező parancsnok, akinek nevéhez fűződik a híres „bronzsisak” és a színházakban ma is használt vasfüggöny bevezetése, nem volt tekintettel a gróf származására, előkelő angol főúri összeköttetéseire. A legnehezebb, legfáradságosabb munkákat is elvégeztette vele, így Széchenyi cipelte, takarította és halzsírral kengette a tömlőket, szerkarbantartási munkákat végzett úgy, hogy „megfájdult a háta”, a „tenyere kikérgesedett”. A gróf kiállta a próbát, munkabíráásával, elszántságával, lelkesedésével és szeretetreméltó modorával megkedveltette magát, kivívta nemcsak a kapitány, hanem a tisztikar elismerését, a tűzoltó legénység megbecsülését.

Széchenyi Ödön londoni tartózkodása során elsajátította a tűzoltó-szakma különböző fogásait, itt ismerkedett meg a tűzoltóság szervezeti struktúrájával, a kiképzés egyes elemeivel valamint a legkorszerűbb tűzoltótechnikákkal.

Szabadidejében nyüzsgő társasági életet élt, személyes jó barátja volt a walesi hercegnek, a későbbi VII. Edwardnak. A londoni előkelőségek, így lord Palmerston miniszterelnök ebédmeghívásán vett részt. A miniszterelnök és az angol főnemesek nem győzték magasztalni a gróf kitartó, lankadatlan szorgalmát és munkáját, s elismerésüket fejezték ki, mivel tudták, hogy „*hazája érdekében tanul és dolgozik*”.

Nem véletlenül írta egy 1862 júniusi levelében bátyjának, hogy számos könyvet hoz Magyarországra, amelyek a magyar tűzoltás megszervezésében lehetnek a segítségére, majd

---

⁷ A londoni tűzoltóság megszervezése a 18. század második felére tehető, az 1830-as években 10 tűzoltóbiztosító-társaság finanszírozza munkájukat, a testület pedig a londoni világkiállítás idején már közel 130 tűzoltóval működik. Parancsnokuk, Shaw Eyre Massey 1861 szeptemberében vette át a londoni tűzoltóság vezetését az egy évvel korábban egy tüzeset során szolgálatteljesítés közben elhunyt James Braidwood parancsnoktól.

⁸ Széchenyi Ödön életére vonatkozóan ld. Roncsik, 1938.

hozzátette: „*tervem a tűzoltó egyletnek tervvázlatát kidolgozni.*” Sőt, Magyarországra vezető útja során számos francia és német városban meg is állt, hogy azok tűzvédelmi szabályzatait, a tűzoltás ottani helyzetét tanulmányozza.

4. A FŐVÁROSI TŰZOLTÓSÁG MEGSZERVEZÉSE

Széchenyi hazatérve lázasan vetette bele magát a tűzoltóság itthoni megszervezésének az ügyébe. 1862 decemberében a *Pesti Napló* hasábjain a tűzoltóintézetek társadalmi hasznáról és az önkéntes tűzoltótestületek szükségességéről értekezik. Mint írja: „*A művelt országokban jól szervezett tűzoltó intézetek várják a garázda lángokat [...] itt Pesten – a fővárosban – dacára a tűzoltó műszerek szép számának, oly hiányok vannak a készültségre és kezelésre nézve, hogy egy okszerű beosztott és szervezett tűzoltóegyletnek létesítése a főszükséghez tartozik.*”

Ugyanebben az évben az ifjú gróf szervezőtevékenységének a híre eljutott a kor ünnepeit írójához, Jókai Mórhoz is. Jókai a *Magyar Sajtó* december 7-i számában a következőket írta: „*A mai nap története című rovatban „Gróf Széchenyi Ödön tűzoltó társulatot alakít a fővárosban. Óhajtandó, hogy ez intézmény hazánk legkisebb falujában is megvalósuljon. Ez nem parádé, amit csak mulatságra talál ki valaki untából: hazánkban a tűzoltás rendszeresítése igazán »égető« szükség.*”

1862. december 16-ára gyűlést hívott össze a tűzoltóság megszervezésére vonatkozó tervezetének megvitatására, 12 tagú szervező bizottságot alakított, a következő év elejétől pedig gyűjtést szervezett leendő tűzoltóegylete javára.⁹ Széchenyi jó összeköttetéseinek hála, jelentős összeg gyűlt össze, az 1865-ben néhány hétig Magyarországon tartózkodó francia író, gróf Teleki Sándor barátja, Alexander Dumas is adakozott és 110 frankkal segítette ki a tűzoltóság szervezésének az ügyét, amit a gróf gavallérosan egy díszkard ajándékozásával viszonzott.¹⁰¹¹

⁹ Széchenyi szervezőmunkájához és a pesti tűzoltóság első éveire ld. Szilágyi et al., 1986, 171–187; Heizler, 2019, 15–30.

¹⁰ Birkás, 1936, 138.

¹¹ Lindner Gyula: Széchenyi Ödön, a magyar és a török tűzoltóság megszervezője Belügyi Szemle 2020. sajtó alatt

Széchenyi a szervezőmunka mellett az írásnak is időt szentelt, 1864-ben Ráth Mór bizományában 64 oldalon jelent meg egyetlen nyomtatásban közzétett munkája: „Tűzoltás körül tett tapasztalatok. Megyék, városok, községek és különösen az ezekben alakuló tűzoltóegyletek figyelmébe ajánlja gróf Széchenyi Ödön ” címmel. Ez az első eredeti magyar tűzoltószakmunka, amely módszeresen igyekszik a tűzoltás technikai és szervezeti kérdéseit, problémáit vizsgálni, és amit megjelenése után szétkapkodtak.

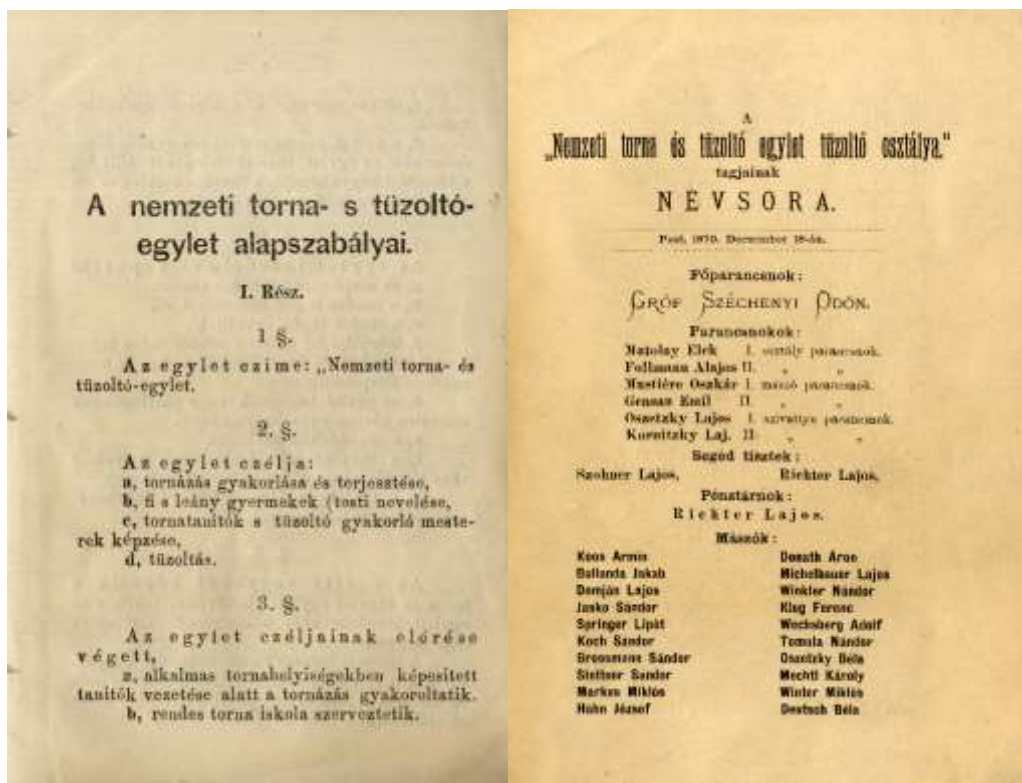

Az elméleti tevékenységbe Follmann Alajos is bekapcsolódott, akivel közös tanulmányt jelentettek meg a tűzoltóságok szervezeti kereteire vonatkozóan.

A Helytartótanács az 1863-ban benyújtott tűzoltósági alapszabály-tervezetét 1864 szeptemberében elutasította. Az elutasítás a tűzoltóegylet átláthatatlan és bonyolult szervezeti struktúrájának a számlájára írható (az alapítók közel 50 fős tisztikarban gondolkodtak!), vagy legalábbis ez a hangoztatott ok, amely megfogalmazódott a politikusok részéről. A dolog mögött azonban politikai bizalmatlanságot lehet sejteni.

Ezt követően a kancellária 1865-ben helyt adott a kérelemnek: „*az általa alapító társaival egyetemben Pest-Budán tervezett tűzoltóegyletet életbe léptesse megengedtesék, helyt adatik*”.

Pest város tanácsa 1866. október 18-án tartott teljes ülésén hozott döntést az akkor már három éve húzódó „*gróf Széchenyi Ödön contra Thaisz Elek főkapitány*” ügyben, ami az önkéntes tűzoltóegylet alapszabályának 1. §-a miatt indult. Pest rendőrfőkapitánya, Thaisz Elek ugyanis a tűzoltótörség alapszabályának első paragrafusát kifogásolta, szerinte a rendőrfőkapitány a tűzesetek alkalmával tűzoltástechnikai, tehát tisztán szakmai kérdésekben is illetékes dönteni, még akár a tűzoltóparancsnok, jelesül Széchenyi Ödön döntéseit is fölülbírálva. Végül áthidaló megoldást hoztak, mely szerint az önkéntes tűzoltóegylet s annak parancsnokai kötelesek a főkapitány, illetve megbízottja rendelkezéseinek eleget tenni, tűzoltástechnikai tekintetben

viszont egyedül a tűzoltóparancsnok, illetve alparancsnokok intézkedhetnek. Thaisz ezt a határozatot is megfellebbezte, s csak más ügyek miatti leváltása tett pontot a történetekre.

Azonban az engedély megadása sem jelentette a nehézségek végét: a tűzoltóegylet ugyanis eleinte taghiány miatt egyesült a Pesti Nemzeti Tornaegylettel és Nemzeti Torna- és Tűzoltóegylet néven működött. Ez bevett gyakorlat volt másutt is, számos európai városban működtek együtt a tűzoltók és a tornászok.

1867 decemberében a tűzoltóegylet első hivatalos nagygyűlésén Follmann Alajos, királyi járásbíró francia, angol és német példákat említett tervének alátámasztására, amelyeket a tagság el is fogadott. A két egyesület társulása azonban nem bizonyult jó ötletnek, a közös finanszírozás, közös elnökség, az illetékességi körök el nem határolása miatt – ahogy az ilyen esetekben lenni szokott – számos probléma és egymás munkáját kölcsönösen nehezítő konfliktus támadt.¹²

1868-ban a tűzoltóság eszméjének terjesztése érdekében a szegényház előtti téren kézi tűzoltó készüléket mutatott be a közönségnek, melynek sikere hozzájárult ahhoz, hogy az emberek szimpátiáját megnyerje, és legyőzze a közönyt, a meg nem értést. A gróf kitartásának híre ment az egész országban, így vidéken is sorra jöttek létre az önkéntes tűzoltóegyletek.

Az 1869 októberében tartott közgyűlésen már egyenruhában jelentek meg a tűzoltók, és a parancsnokság a gróf vezetésével kidolgozta a Nemzeti Torna- és Tűzoltó Egylet tűzoltó osztályának alapszabályait, az őrtanya helyiségének kijelölésére és átengedésére kérvényt adtak be Pest város tanácsához, majd gyakorlómesteri állást rendszeresítettek, és a Londonban vásárolt tűzoltó szerkocsival megkezdték a kiképzést.

---

¹² Lindner Gyula: Széchenyi Ödön, a magyar és a török tűzoltóság megszervezője Belügyi Szemle 2020. sajtó alatt

5. AZ ELSŐ PESTI TŰZŐRSÉG

A tűzoltók úgy látták, hogy háttérbe szorulnak a Nemzeti Torna- és Tűzoltó Egyletben a bevételek felhasználásakor, ezért 1870-ben végül kiváltak.

Igaz, hogy az önkéntes tűzoltóság alapszabálya 1866-ban lett jóváhagyva, de Széchenyi csak 1869-ben tudta csapatát „begyakorolni”. Mászótornyot állítottak fel a tornaegylet telkén, és a gróf által beszerzett két angol fecskendőn gyakorolták a szerelést vásár- és ünnepnapokon, vagy reggel, istentisztelet előtt, este hálaadás után, így a kiképzés eredményeként alkalmassá váltak a tűzoltószolgálat ellátására.

1870. január 9-én kezdte meg működését az első pesti önkéntes tűzország az Eskü téren (a mai Március 15-e téren) egy őrparancsnok és 8 tűzoltó részvételével. A tűzoltóság első őrsége az Erzsébet híd pesti hídfőjénél volt. A belvárosi templom egyemeletes plébánia épületének a földszinti részén három bolthelyiség, továbbá a kapualj szolgált a parancsnoki iroda, a laktanya és a szertár céljára. Udvaruk nem volt, a pincében kialakított istállójukat a Duna minden magasabb vízállásakor elöntötte a víz. Huszonnég évén keresztül szolgáltak ezek a dohos

helyiségek az első őrség elhelyezésére. A szereket az utcán tartották és tisztították, a tömlőket a szabad Dunán a halászok által szívességből rendelkezésükre bocsátott bárkákon mosták.

A tűzoltók az alagsorban tartózkodtak este 9 órától reggel 5-ig, napközben pedig ki-ki saját polgári foglalkozását űzte, így a folytonos szolgálatot nem vállalhatták.

Tűz esetén a „fecskendő vezető” élesen szóló hangszerével vonulás közben a vész helyéig fújta a maga városrészének jelhangjait, amit meghallva az egyleti tagok kötelesek voltak azonnal a vész helyére sietni. Felsorakozva a parancsnok, vagy alparancsnok rendelkezéseit a leggyorsabban teljesítették.

A csapat vezetésére, azaz a csapattiszti feladatok ellátására a főparancsnok javaslatára 1870. január 4-én tűzfelügyelői címmel Krause Waldemár lipcsei önkéntes tornász tűzoltó szakasziparancsnokot nevezték ki.

6. A HIVATÁSOS TŰZOLTÓSÁG MEGALAPÍTÁSA

Bár az önkéntes tűzoltóság megszervezése mellett szállt síkra, hamar be kellett látnia, hogy ez nem lesz fenntartható, az egyedül nem lesz képes ellátni az állandó tűzöri feladatokat. Így már 1869-ben javasolta a fizetett városi tűzoltóság felállítását.

A városi tanács egyhangú támogatásával 1870. február 1-jén megalakult a fővárosi hivatásos tűzoltóság 12 fővel. Elhelyezést az Eskü téri épületben kapott, a főparancsnok Széchenyi Ödön lett (az önkéntesnek választott, a hivatásosnak a város által kinevezett vezetője volt).

A városi tűzoltók folyamatos szolgálatot láttak el, tehát éjjel-nappal szolgálatban voltak. Már 1870 márciusában megemelte létszámukat négy fővel, sőt március 23-án a második őrséget – a Ferencvárosban a Nyúl és az Oroszlán utca sarkán, a volt gazdasági hivatal raktárában – is felállították 13 fővel. Az így kialakult 28 fős csapat kiképzésének megtörténtét április 20-án jelentette a főparancsnok a tanácsnak.

A fiatal tűzoltóság első nagy tüzesete nem váratott sokáig magára. 1870. április 22-én hajnali 3 órakor a toronyőrök kongatása jelezte, hogy Óbudán tűz van. A spirituszgyár égett, és oltására

a városi és az önkéntes tűzoltóság egyaránt kivonult. Eredményes működésüknek köszönhetően csak a kazánház égett le, a gyár többi épületét megmentették. A hatóság elismerése megmutatkozott abban, hogy hozzájárult a harmadik tűzország felállításához, amely 1870. szeptember 15-én, a Kerepesi úton, a Népszínházzal szemben, a volt mértékhitelítő hivatal épületében 14 fővel, egy fecskendővel – mégpedig a Walser Ferenc budapesti gyárában az első magyar ipari terméként előállítottal – egy vízhordólajttal és két pár lóval megkezdte a szolgálatot.

Az 1870-es év végén a tűzoltóság 63 tüzestéről számolt be jelentésében.¹³

¹³ Minárovics János: A fővárosi tűzoltóság története. <https://fovaros.katasztrofavedelem.hu/26048/a-kezdet>

7. A MAGYAR ORSZÁGOS TŰZOLTÓ SZÖVETSÉG MEGALAKULÁSA

Az Országos Tűzoltó-Szövetség megalakításának eszméje vidékről indult el¹⁴, mivel e gondolat megszületése a soproni tűzoltóság első emberének nevéhez kötődik. Amíg gróf Széchenyi Ödön a fővárosi tűzoltóság létrehozásán és az ennek útjában lévő akadályok elhárításán munkálkodott, addig a már működő vidéki egyesületek a szövetségbe tömörülés gondolatával foglalkoztak. Ennek meghirdetője és a szervezés kiemelkedő egyénisége a soproni önkéntesek főparancsnoka, Rösch Frigyes testnevelő tanár volt. Ő már 1869-ben beadvánnyal fordult a belügyminiszterhez a szövetség létrehozását, a települések tűzoltóságainak helyhatósági támogatását, a megalakuló tűzoltóegyletek tűzbiztosító társaságok általi támogatását javasolva.

A felvetett gondolatok állami támogatásának hiánya nem volt visszatartó erő. Rösch Frigyes munkatársaival kidolgozta a szövetség alapszabály-tervezetét, sőt az alakuló ülés időpontjában is megegyeztek, azt 1870. október 31-re tűzték ki. A pesti tűzoltók kezdetben a szövetség megalakításával nem értettek egyet, azt túl korainak tartották, sőt az alakuló ülésen nem is

---

¹⁴ Markusovszky Béla: Magyar Országos Tűzoltó Szövetség története. I. rész. Az első két évtized (1870-1890) története. (Budapest, 1911. ifj. Kellner Ernő nyomdájának a betűivel. 4. oldal.)

akartak megjelenni. Ám Széchenyi gróf belátta, hogy ennek sok hátránya lenne a fővárosra nézve, a szövetség a pestiekkel és a budaiakkal erősebb lenne, sőt eredményesebben szolgálná a tűzoltó ügyet, ha a székhelye a fővárosban lenne. Végül egyezség született: az alakuló gyűlés helyszíne Pest, időpontja 1870. december 5-ike lett.

Az alakuló közgyűlésen 17 egyesület 52 képviselője vett részt. 1. Debrecen főiskolai (1650 körül), 2. Arad (1834), 3. Pest-Buda gőzmalma, 4. Sopron (1866), 5. Nagyvárad (1867), 6. Pozsony (1867), 7. Temesvár (1868), 8. Nagyszombat (1868), 9. Varasd (1868), 10. Esztergom (1868), 11. Pest önkéntes (1869), 12. Nyitra (1869), 13. Pécs (1870), 14. Pest városi (1870), 15. Zágráb (1870), 16. Kassa (1870), 17. Békésgyula (1870).¹⁵

Az alakuló ülésen kimondatott, hogy „*az üdvös eszme terjesztése s a nemes ügy hatásosabb előmozdítása, valamint a tűzoltók összességének képvisellete céljából országos szervezkedésre szükség van*”. A szövetség első elnökének Széchenyit választották meg.

A tűzoltók álma valósult meg a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség létrejöttével.

A szövetség alapítói az új szervezet céljait az alábbiakban fogalmazták meg: a tűzoltók érdekeinek képvisellete a törvényhozással, a kormánnyal és a hatóságokkal szemben; ezek felé a tűzoltók panaszainak, óhajainak és kívánságainak tolmácsolása; a tűzvédelem helyzetéről szóló statisztikai adatok gyűjtése, kezelése, időszakos jelentések készítése, azok közzététele; a tűzvédelem, a tűzoltás elméletének és gyakorlásának fejlesztése, az ezek útjában álló akadályok elhárítása; a tűzoltók képzése. Az alakuló ülésen elfogadott alapszabály tervezetét felterjesztették a belügyminiszternek – a jóváhagyási záradékot Zeyk Károly államtitkár írta alá 1871. szeptember 12-én.

Ettől fogva tűzoltóink egységesíthették módszereiket, versenyek rendezésével fokozhatták a gyakorlottságot, és mivel a szövetség szava többet ért a tűzvédelmi kiadásokkal fukarkodó önkormányzatoknál, a korszerű eszközök beszerzését eredményesen szorgalmazhatták.¹⁶

¹⁵ Dr. vitéz Roncsik Jenő: A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség hatvanéves története 1870-0930. (Városi nyomda, Debrecen 1935. 17. oldal.)

¹⁶ Bogdán István: Régi magyar mesterségek (Budapest, Neumann Kht. 2006. 30. rész: A vörös kakas szelídítése. A tűzoltómesterség.)

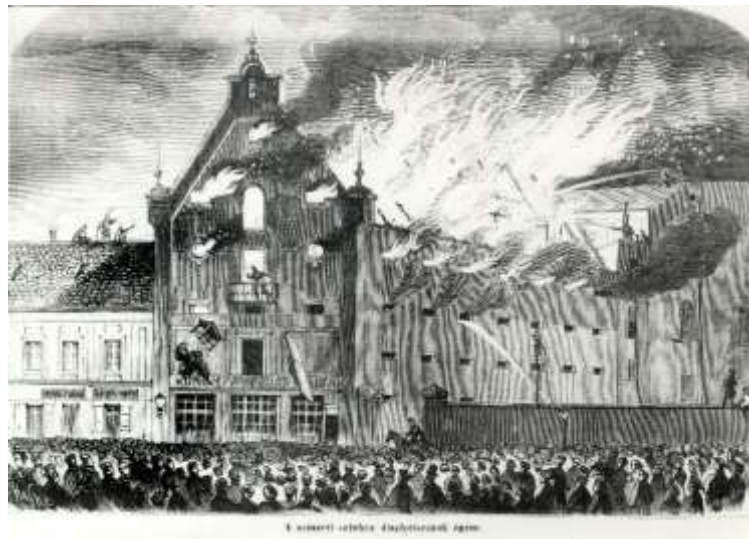
8. SZÉCHENYI A FŐVÁROSI TŰZOLTÓSÁG ÉLÉN

A mind a mai napig megrendezésre kerülő tűzoltónapok mögött az a logika húzódik meg, hogy e rendezvényeken keresztül a társadalom képet kapjon a tűzoltók munkájáról, kiképzésének különféle elemeiről, a tűzoltás technikai összetevőiről stb. Ennek a „társadalmi munkának”, azaz a tűzoltóság társadalomban elfoglalt helyét erősítő tevékenységnek az alapját Széchenyi Ödön fektette le. 1871 májusában nagyszabású tűzoltóünnepély keretében igyekezett az elmúlt évi kiképzésen átesett tűzoltók részvételével megmutatni, hogy mit is csinál egy tűzoltó, hogyan és milyen esetekben, milyen eszközökkel lehet a közösség segítségére.¹⁷

Széchenyi, mint főparancsnok szinte minden tüzesetnél jelen volt, s jelenlétével fokozott munkára buzdította a tűzoltókat. A tüzesetek közül ki kell emelni a Nemzeti Színház díszletraktárának égését 1871. szeptember 13-án, amikor a tűzoltók emberfeletti munkával tudták csak megmenteni a színház épületét és a ruhatárát. A tűzoltók közül többen megsérültek, így gróf Batthyány Elemér is, akire üszkös gerenda esett, és a kezét összeégette. A tűznél megjelent gróf Andrássy Gyula miniszterelnök, aki személyesen is meggyőződött a tűzoltók önfeláldozó munkájáról. A színészek a tűzoltóság tiszteletére hálaelőadást rendeztek – a *Peleskei nótáriust* játszották –, és a bevétel felét eljuttatták a szervezetnek.

---

¹⁷ Lindner Gyula: Széchenyi Ödön, a magyar és a török tűzoltóság megszervezője Belügyi Szemle 2020. sajtó alatt

A tűzoltóság önfeláldozó tevékenységének híre eljutott a királyhoz is, Széchenyit Andrassy Gyula miniszterelnök „a közérdekek előmozdítása, s különösen a tűzoltás körül tanúsított buzgó és sikeres tevékenysége elismeréséül” a Lipót-rend lovagkeresztjével, míg a pesti önkéntes tűzoltókat, Krause Waldemárt, Follmann Alajost, Richter Lajost, Bárány Nándor Ernőt a Nemzeti Színházban november 13-án „kiütött tűzvész továbbterjedésének rendkívüli bátorság, s elszántsággal eszközölt megakadályozásáért” az Arany Érdemkeresztrel tüntette ki.¹⁸

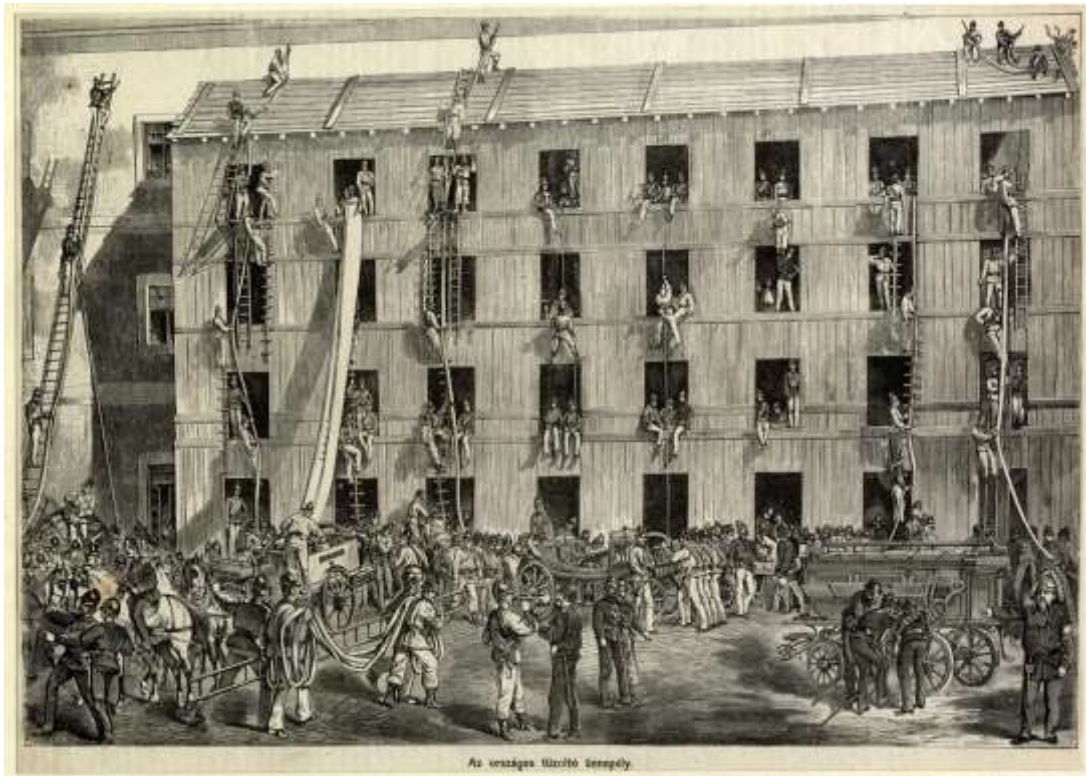
1871 szeptemberében nagyszabású négynapos díszgyakorlatot tartottak, az első tűzoltószövetségi ünnepélyt az Újépület udvarán, amelyet Ferenc József is meglátogatott. A bemutatóra fából építettek egy háromemeletes mászóházat, ahol szemléltették a létrahágást, a házmászást és a tűzoltást is. A rendezvényen a pesti és vidéki egyletek mellett külföldi tűzoltó gárdák is felvonultak.

A *Vasárnapi Újság* 1871. szeptember 24-i száma következőképpen számolt be a tűzoltók szemléletes bemutatójáról: „Legtöbb hatást az úgynevezett mászó házon végrehajtott gyakorlatok tettek, különösen pedig a befejezését képezett nagy roham. Adott jelre az újépület különböző bejárataiból fecskendők és tűzoltó-szeres kocsik törnek elő, egy percz alatt leszerelvék, más percz és a fürge tűzoltók már a házhoz támasztják létráikat (...) a fecskendők hatalmas sugaraikat a magas épület fedelére lövellik, tűzoltók másznak a falon (...) egy anya

¹⁸ MNL OL K 27–1871. szeptember 19. 39. ülés, 7. napirendi pont. - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867-1944. - Eredeti, aláírásokkal ellátott jegyzőkönyv.

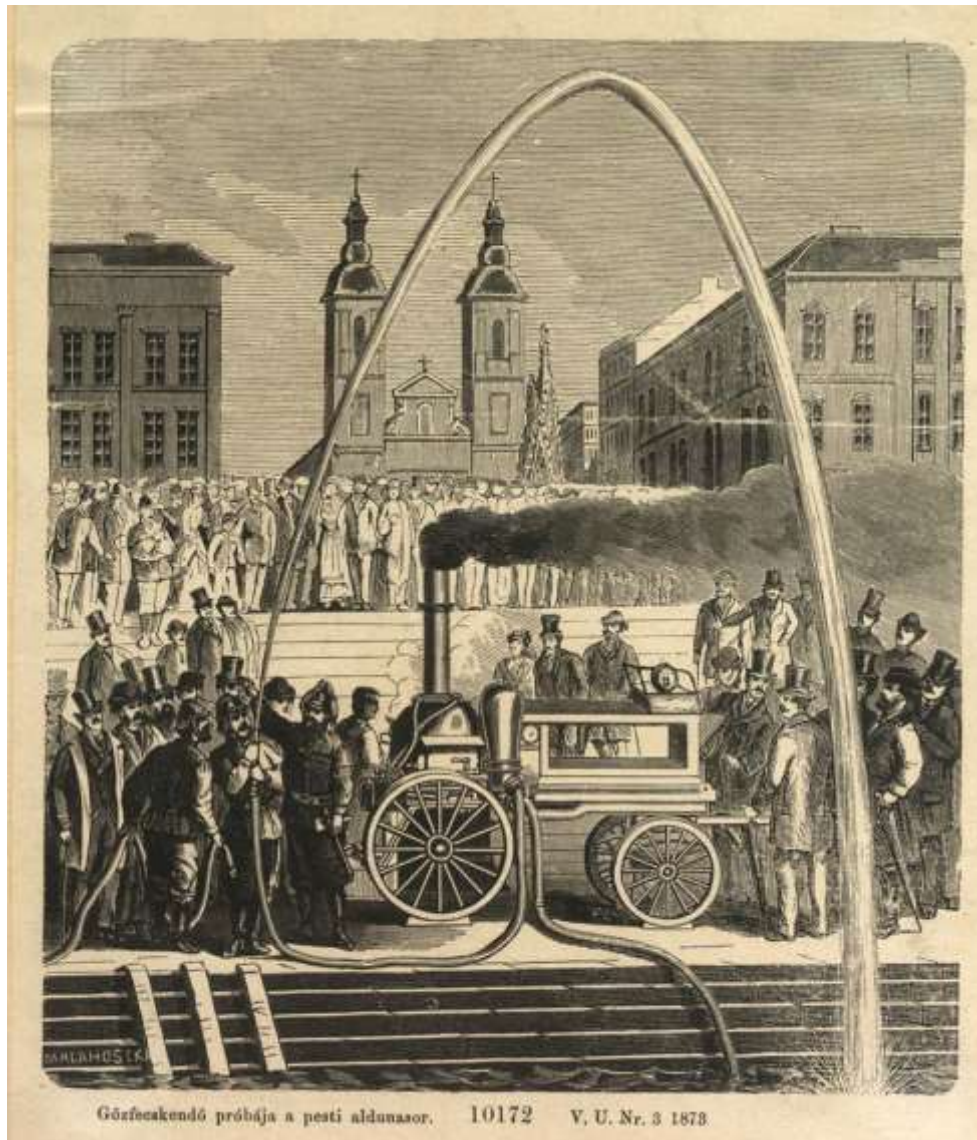

(ti. átöltözött tűzoltó) csecsemőjével jelenik meg az ablak párkányán, hasztalan tekint segély után, kezeit tördelve s jajveszékelve szánja magát végzetes utjára – egy lépés! És oh a föld nagyot koppan a lezuhanó kettős teher alatt. De anya és gyermek épek és halleluját zengve távoznak a vész helyéről – valamelyik serházba.”

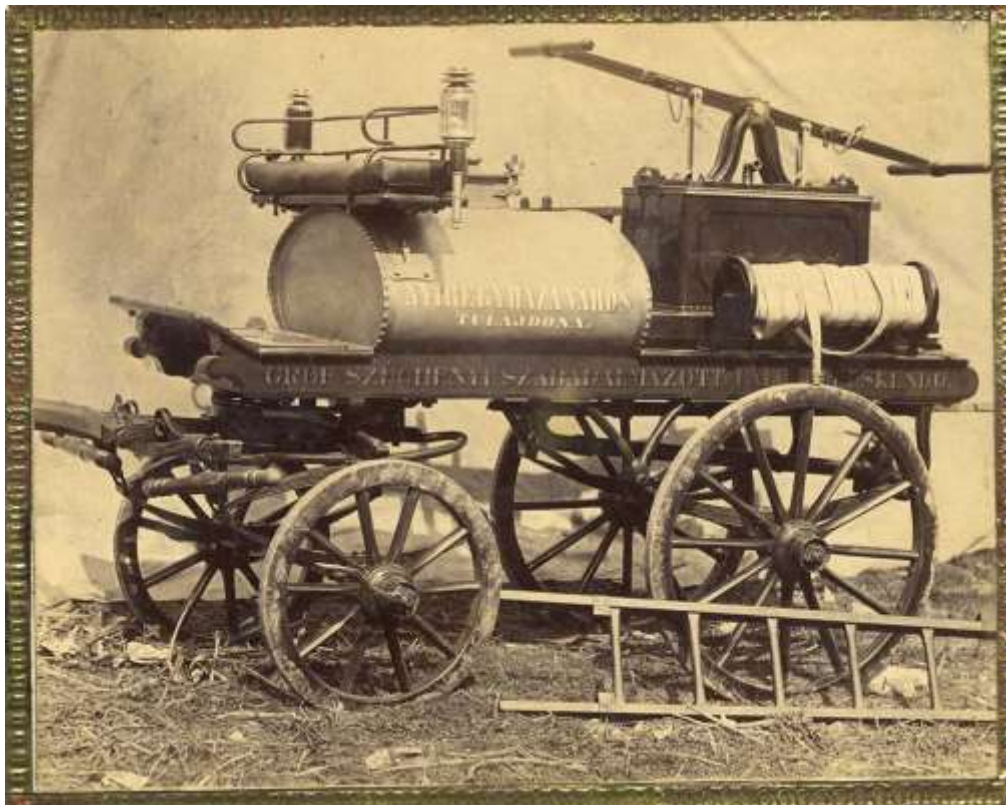

Széchenyi mint tűzoltó főparancsnok nagy figyelmet fordított a testületek felszerelésének minőségére, korszerűségére. Angliából hozatott fecskendőket, köztük az újdonságnak számító gőzfecskendőt. Az emberi erő helyettesítésére a főparancsnok az angol Shand-Mason gyártól hozatott egy kis gőzfecskendőt, amit 1872-ben felajánlott megvételre a városi tűzoltó bizottságon keresztül a Pest Szabad Királyi Város Tanácsának. Az új szerrel nagysikerű bemutatót tartottak 1872. december 12-én a Duna-parton. A korabeli sajtó tájékoztatása szerint a gép egy „toronymagas” hatásos sugarat adott. Tűznél először 1873. március 1-jén avatkozott be vele, a Mező utcai Orfeum égésénél.

Maga is tervezett „őrségi fecskendő”, amely egy négykerekű, lófogatós kocsira szerelt 500 literes víztartály és mögötte egy szánmozdony fecskendő volt. Ez utóbbit oltáskor leemelték a kocsiról, és a tömlőket összekötötték a tartállyal. Később módosította a berendezést és a fecskendő forgatható talpon a kocsin maradt.

Az 1870-es évek első felében számos további ötlettel igyekezett támogatni a hazai tűzoltóság ügyét: tűzbiztosító társaságokat akart alapítani, tűzoltási célokra rendszeresített csavargőzöst akart forgalomba állítani, amelyet egy gőzfecskendő működtetett volna, illetve egy tűzjelző készülék megalkotásán is fáradozott ebben az időszakban. Ezeknek az ötleteknek a megvalósítását azonban egy nem várt fordulat gátolta meg, amely Széchenyi Ödön további pályafutására alapvető hatást gyakorolt.

A főváros jelentős összeget költött a hivatásos tűzoltóságra, azonban az önkéntesek anyagi forrásait nem biztosították, így Széchenyi Ödön sem kapott fizetést. Budapesten kiépült a tűzjelző táviró rendszer, amellyel a tűzörségeket, a városháza tornyát és a Nemzeti Színházat kötötték össze. Sikerült a város vezetésénél elérni a tűzoltáshoz szükséges víz korlátlan és költségmentes használatát, illetve a gyakorlótér kijelölését is.

Az 1872-es év végére elkészült az új mászóház a szegényház előtti téren. Akkor Európa legcélszerűbb mászóházának tartották.

Amikor Budát, Óbudát és Pestet 1873. november 17-én egyesítették, Pest 65 főnyi hivatásos osztaggal képviseltette magát Budapest tűzvédelmében.

Széchenyi Ödön belátta, hogy a tűzrendészet ügyeibe be kell kapcsolni a hatóságokat is, sőt az lenne a legjobb, ha a tűzrendészetet az állam által megoldandó feladatok közé sorolnák, ezért 1873 májusában emlékiratot nyújtott be a belügyminiszternek. Ebben rámutatott arra, hogy a tűzoltóintézmények fejlesztését az egész művelt világ magáévá tette, s nem sajnálja azoktól sem az anyagi és sem az erkölcsi támogatást, csak éppen hazánkban sínylődik szegényebben és kezdetlegesebben. Felhívta a figyelmet azokra a módokra és eszközökre, amelyekkel a még bölcsőjében lévő magyar tűzoltóság megerősíthető. Javasolta országos tűzrendészeti és tűzoltósági felügyelőség létesítését. Végül így zárta emlékiratát: *„ez alkalommal szükségesnek találom egyszersmind kinyilvánítani, miszerint én öröklött összes tevékenységemet, a tűzoltóság terén szerzett minden tapasztalataimat, a fenti intézmény létesítésére, a legnagyobb örömmel és készséggel Nagyméltóságod rendelkezése alá helyezem ”*. Kidolgozta az utasítást is a magyar királyi országos tűzrendészeti és tűzoltósági vezérfelügyelőség számára. Elkészítette a tűzrendészeti felügyelet költségvetését is, és előterjesztést tett a pénzügyminiszterhez, kérve a tervet megvalósításának támogatását, de sem a belügy-, sem a pénzügyminiszter nem méltányolta ezeket a terveit.

1873. július 27-én, amikor a bécsi világkiállítás bírálóbizottsága és külföldi vendégei közül mintegy 450-en hazánkba látogattak, nagyszabású tűzoltó bemutatót rendezett, amin Budapest összes tűzoltótestülete részt vett.

Az egyre nagyobb számú tüzeset közül az 1873. július 29-re virradó éjjel a Kőbányai úton a magyar állam tulajdonában volt vagongyár tűzét emelem ki. Itt 6 nagy műhely lett a lángok martaléka. Az oltást Széchenyi Ödön vezette, és abban az összes pesti tűzoltócsapat részt vett. Ilyen nagy kiterjedésű tűz emberemlékezet óta nem volt Pesten. A tűzoltók derekas munkával megmentették azt az épületet, amelyben a gőzkalapácsok és kovácműhelyek voltak. Ezek 260 ezer forint értéket képviseltek. A tűz eloltása után a miniszterelnök és a kereskedelmi miniszter a helyszínen fejezte ki köszönetét a sikeres oltásért Széchenyinek és a vezetése alatt beavatkozott tűzoltócsapatoknak. A tűz tanulságainak levonása után Széchenyi hosszabb

memorandumban mutatott rá a szabálytalanságokra, és kérte a vasút igazgatóságától azok megszüntetését.

Akadtt olyan tüzeset, amelyiknél vezetésével egyhuzamban másfél napig dolgoztak a tűzoltók. A gőzfecskendő nélkülözhetetlen szernek bizonyult a Haggemacher-féle gőzmalom égésekor is. Sugaraival sikerült a gépházát megmenteni, majd még napokig végeztek vele a liszt és gabona oltását.¹⁹

Gróf Széchenyi Ödön 1874. szeptember 10-én távozott a tűzoltóság éléről. Távozása előtt még átvette a budai tűzvédség vezetését is, miután az beolvadt a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egyesületbe.

Még az ő irányítása alatt kezdte meg a IV. (a Próféta utcában), az V. (a Ráczvárosban), majd a VI. őrség (Óbudán) a szolgálatot.

A legénység összlétszáma 1874-ben 97 fő volt, akik a hat mozgóőrségen, továbbá a vágóhídon és a figyelőtoronyban teljesítettek szolgálatot.

- I. őrség, a tűzoltó-főparancsnokság a Plébánia-téren, 2 gépész, 5 őrparancsnok, 3 csővezető és 18 tűzoltó;
- II. őrség, Nyúl-utca, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;
- III. őrség, Népszínház-utca, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;
- IV. őrség, Próféta-utca, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;
- V. őrség, Ráczváros, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;
- VI. őrség, Óbuda, 2 őrparancsnok, 1 csővezető, 9 tűzoltó;
- Vágóhídi őrség, 1 őrparancsnok, 4 tűzoltó;
- Toronyőrség, 4 tűzoltó.

---

¹⁹ 150 éve született gróf Széchenyi Ödön (Budapest, 1989).

Ne feledjük, Széchenyi magyarországi tevékenysége, az önkéntes, majd a hivatásos tűzoltóság megszervezése Európa-szerte híressé tették, a budapesti hivatásos tűzoltóság világviszonylatban is az elsők között alakult meg (csak összehasonlításképpen: Stockholmban 1875-ben, Oslóban 1894-ben, Rómában 1887 körül szerveznek hivatásos tűzoltóegységeket).

Széchenyi nevét az európai királyi udvarokban is ismerték, nem véletlen, hogy a konstantinápolyi tűzvész után az ő neve merült föl, mint lehetséges tűzoltóé, akire rábízzák a város tűzvédelmének rendezését. A konstantinápolyi tűzvészben számos épület leégett, köztük az angol követség, az amerikai és a portugál konzulátus háza, a német szeretetház, valamint az olasz színház. Így elsősorban éppen ezeknek az országoknak a képviselői szorgalmazták a török portánál a tűzoltóság megszervezésének az ügyét.²⁰

9. SZÉCHENYI ÖDÖN MAGÁNÉLETE

1864. január 10-én Esztergomban házasodott meg először, feleségül vette a nemesi származású almási Almay Mária Teréz Adelheid „Irma” kisasszonyt, almási Almay Rudolf (1812–1879), földbirtokos és báró feldegyi Fellner Adél lányát. Három gyermekük született: Széchenyi András (1865-1907), Vanda (1870-1916) és Olga (1873-1889).²¹

1874-ben családját és feleségét hátrahagyva a török fővárosba költözött; szerinte az asszony „vonakodott” őt követni,²² végül Széchenyi Ödön gróf Törökországba, felesége és gyermekei pedig Bécsbe költöztek.

²⁰ Lindner Gyula: Széchenyi Ödön, a magyar és a török tűzoltóság megszervezője Belügyi Szemle 2020. sajtó alatt

²¹ GUDENUS János József: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. IV. kötet. Budapest, 1998. (A továbbiakban: GUDENUS 1998.) 52.

²² MOL P 623. 304. VII. 32. 12. 8.

A biztos családi háttér hiánya, tetézve az anyagi, a nevelési hiányossággal különösen Széchenyi András esetében váltak szembetűnővé – s ebben, bár egymást hibáztatták érte, szülei is egyetértettek. Széchenyi Olga a rövid életét egy Gleichenbergi gyógykezelés alkalmával végezte be 1889 tavaszán. Széchenyi Vanda 14 évesen – minden bizonnyal apja közvetítésével – egy perzsa béghez ment férjhez.²³

Olga lányának halála után Széchenyi Ödönné idegei felmondták a szolgálatot, s egy évvel később a Budapesti Királyi Törvényszék elmebetegként gondnokság alá helyezte. Mivel „kezdetől fogva végtelen ellenszenvet tanúsított azon eszme ellen, hogy Magyarországon ápolassék”, előbb a bécsi Landes Irrenanstalt első osztályán részesült gyógykezelésben, majd 1890 decemberének végén egy magántéboldyába szállították át. Itt hunyt el 1891. február 19-én.

Még első felesége életében Széchenyi Ödönnék gyermekei születtek egy idegen asszonytól: 1887-ben György, 1888-ban Ilona (1951), 1889-ben pedig Gusztáv (1966). Ők tehát házasságtörésből származó törvénytelen gyermekek voltak. Almay Irma halála után, 1892. augusztus 1-jén másodszor is megházasodott: feleségül vette említett gyermekei anyját, Kritopulo (Christopulos) Euláliát²⁴ (1854-1918). E frigyből még egy további, immáron törvényes gyermeke, Bálint (1893-1954) született.

1908 tavaszán ifj. Andrássy Gyula belügyminiszter arról tájékoztatta a Széchenyi nemzetséget, hogy „Széchenyi Ödön pasa Gusztáv és Ilona nevű gyermekei – az igazságügy minisztérium közvetítésével – legfelsőbb királyi kegyelemből törvényesítették”.

A Széchenyi családon belüli folyamatos harcot jelentett Ödön számára, hogy gyermekeit hivatalos örökösének ismertesse el. Végül felajánlották Ödönnék a nagycenki hitbizomány

²³ GUDENUS 1998. 52.

²⁴ Kritopulo Eulália leszármazottja a régi görög byzanci nemes Kritopulo nemzetségnek, amely azon görög családok közé tartozott, amelyek Byzancnak az oszmánok részéről 1453-ban történt elfoglalása után régi lakóhelyükön megmaradva török államhatóság alá jutottak

szélére eső, kb. 1/5 részét kitevő ún. hegykői gazdaságot, amit el is fogadott és 1921 tavaszán aláírta az erről szóló családi egyezményt – egyben elismerve házasságainak rangon aluli voltát. Széchenyi Ödön így egy évvel később abban a tudatban hunyhatott el, hogy gyermekei számára mégis sikerült némi elégtételt és örökséget biztosítania.²⁵

Dr. Berki Imre igazgató

Katasztrófavédelem Központi Múzeuma

1105 Budapest, Martinovics tér 12.

kok.muzeum@katved.gov.hu

orcid.org/0000-0001-8144-4751

---

²⁵ Ballabás Dániel: Gróf Széchenyi Ödön különös házasságai. In: Széchenyi István és Zemplén megye. Szerk. Tamás Edit. Kráľovský Chlmec 2011. 114–125